

BISKUPSKA KONFERENCIJA BOSNE I HERCEGOVINE

KOMISIJA "JUSTITIA ET PAX"

IZVJEŠĆE O STANJU LJUDSKIH PRAVA U BIH ZA 2000. GODINU

Izvješće o ljudskim pravima u BiH za 2000.

Proslov

1. BiH i ljudska prava - *opći uvod i situacija*
2. Prioritetni zadaci za 2000. u rješavanju problema ljudskih prava u BiH po mišljenju Međunarodne zajednice
3. Stanje ljudskih prava u BiH 2000. godine:
  - 3.1. Europska konvencija
  - 3.2. Institucije ljudskih prava u BiH
  - 3.3. Povratak i imovinska prava
  - 3.4. Sudski sustav i provođenje zakona
  - 3.5. ICTY – Međunarodni sud za ratne zločine
  - 3.6. Nestali - ekshumacije
  - 3.7. Ekonomska i socijalna prava
  - 3.8. Obrazovanje – kulturno pravo
  - 3.9. Pravo na slobodu prakticiranja religije
  - 3.10. Sloboda izražavanja i mediji
4. Zaključak
5. Prilog: O povredi imovinskih prava Katoličke crkve i povredi slobode vjeroispovijesti katoličkih vjernika u Banjalučkoj biskupiji
6. Naša očekivanja
7. Izvori i literatura

Proslav

Promatrajući područje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini moglo bi se reći, pomalo cinično, da je ovo područje raj za ljude koji se ozbiljno bave ovom problematikom. Pitanje zaštite ljudskih prava je, po mnogima, jedan od glavnih indikatora stanja društva u cjelini. Bosna i Hercegovina nije izuzetak, pa prema tome niti komisija «Justitia et Pax» Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine, koja se bavi ovom problematikom, ne može ostati u tišini zbog potrebe unaprjeđenja zaštite ljudskih prava svakog čovjeka.

U državi u kojoj glavnu riječ vode predstavnici i povjerenici međunarodne zajednice; u kojoj razni politički i drugi subjekti parazitiraju na grbači ispaćenog stanovništva, bez da im osiguraju minimalne preduvjete makar za poštenu i častnu egzistenciju; u kojoj nisu riješena pitanja međunacionalnih odnosa; u kojoj svi građani nisu jednaki u pravima i dužnostima pred zakonom; u kojoj nominalno postoje tri politički međusobno nesklone vojske, a zapravo stvarnu snagu ima jedino vojska međunarodne zajednice; u kojoj je nezaposlenost premašila i sam europski vrh, a gospodarska nerazvijenost prijeti da otme primat najnerazvijenijim zemljama trećeg svijeta; koju je nakon rata, uz oko milijun izbjeglica, u miru napustilo preko 100.000 ljudi; u kojoj službeni organi vlasti prikrivaju optužene za ratne zločine i u kojoj su korupcija i krijumčarenje među glavnim oblicima «poslovanja»; koja je trajno u latentnoj ustavnoj i političkoj krizi, s najneučinkovitijim državnim parlamentom u Europi; u takvoj državi, uz ove i mnoge druge nespomenute probleme, žive ljudi izašli iz ratnih strahota ili povratnici iz tuđine, od kojih brojni još nisu u prilici ostvariti svoje osnovno ljudsko pravo, pravo na vlastiti dom.

Hoteći sudjelovati u borbi svakoga čovjeka za ostvarivanjem svoga prava i postizanjem opće pravde i mira, što je cilj svakoga demokratskog društva, Katolička crkva, kako mjesna tako i opća, je na brojne načine i brojnim sredstvima napreže se oko rezultata u osiguravanju puta ljudima do njihovih prava, uključivši tu zaštitu prava na povratak, prava na obrazovanje na materinskom jeziku, uspostavljanju dijaloga s drugima i uopće stvarajući ozračje tolerancije, u skladu s evanđeoskim porukama ljubavi i mira.

Komisija «Justitia et Pax» Biskupske konferencije Bosne i Hercegovine izravno djeluje u tom nastojanju Katoličke crkve time što želi sudjelovati u odgajanju svih građana za demokratsko i pravедno društvo, u kojemu će biti zaštićeni širi interesi zajednice, ali u kojoj niti jedan pojedinac neće biti ugrožen, niti uskraćen u ostvarivanju svojih prava. U tom smislu je naša komisija organizirala do sada niz studijskih dana i okruglih stolova, izdala nekoliko priopćenja, sudjelovala u publiciranju knjige, priprema i samostalno izdanje na ovu temu, te je otvorila besplatno pravno savjetovalište. I ovo izvješće o stanju ljudskih prava u BiH prilog je tomu.

Prema mišljenju komisije «Justitia et Pax», prioritet u rješavanju slučajeva kojima su ugrožena ljudska prava, imaju oni problemi od kojih ovisi gola egzistencija građana u Bosni i Hercegovini. Svakako u tu grupu spadaju pored ovih temeljnih sa životom povezanih i problem slobodnog, održivog i neometanog povratka prognanih i raseljenih osoba, kao preduvjet stvaranja klime opće snošljivosti; problem nezaposlenosti koja je između 40 i 45% i općeg gospodarskog razvoja, čijim rješavanjem bi se postupno eliminirali crno tržište i korupcija; zatim, problem nacionalnog identiteta i međunacionalnih odnosa naroda koji žive u BiH, s obzirom da trenutno, neriješeno stanje trajno predstavlja mogući izvor sukoba (i to širih razmjera); uspostava i jačanje efikasnih sudsko-zaštitnih mehanizama i kontrola zaštite ljudskih prava i sloboda.

Podvlačeći crtu ispod pregleda općeg stanja ljudskih prava u BiH, može se steći dojam da ono nije ni blizu onoj točki kada bi se moglo reći da je zadovoljavajuće. Potrebno je uložiti mnogo napora i truda pa da se osjete plodovi zadovoljstva zbog uspostave pravednog i mirnog društva u kojemu će svakom pojedincu biti zagarantirana sva opća proklamirana prava i slobode. Ovo izvješće treba poslužiti toj svrsi.

1. BiH i ljudska prava - opći uvod i situacija

Na početku samog dokumenta evo nekoliko napomena na koje treba obratiti pozornost pri promatranju stanja ljudskih prava u BiH 2000. godine:

- 1.1. Prema *Povelji Ujedinjenih naroda* i *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima*, pitanje zaštite ljudskih prava i temeljnih sloboda nikako se ne može tretirati kao unutarnje pitanje bilo koje države. Isto načelo proistječe iz međunarodnih konvencija nastalih pod zakonodavnim okriljem Parlamentarne skupštine Vijeća Europe, te dokumenata Organizacije (Konferencije) za Europsku Sigurnost i Suradnju (OESS). Međunarodne organizacije, nevladine organizacije, države, skupine ljudi, pojedinci, imaju legitimno i neotuđivo pravo ukazivati na svako kršenje ljudskih prava.
- 1.2. Budući da je Bosna i Hercegovina pravno i *de facto* specifično utemeljena država, zbog okolnosti strašnih ratnih sukoba čije posljedice osjećaju ne samo građani i institucije u BiH, nego i čitava međunarodna zajednica, potpisivanjem *Općeg okvirnog sporazuma za mir* 1995. u Daytonu, utemeljeni su novi institucionalni mehanizmi supervizije i zaštite ljudskih prava u BiH. Tu spadaju: Ured Ombudsmena, Dom za ljudska prava i Komisija za povrat imovine izbjeglih i raseljenih osoba (CRPC).
- 1.3. Glavne odrednice za ljudska prava u BiH, kao vid specifične regulative, nalaze se u zaključnim dokumentima konferencija za implementaciju mira u BiH održanih do sada u Luksemburgu, Bonnu, Sintri, Madridu i Bruxellesu, koji su obavezujući za sve institucije u BiH.
- 1.4. Bosna i Hercegovina je, pored SR Jugoslavije, jedina europska zemlja koja nije članica *Vijeća Europe*. Predstavnici te organizacije su u svibnju 1999. ustvrdili 13 (trinaest) uvjeta za prijem BiH u *Vijeće Europe*, od kojih je 7 (sedam) iz domena ljudskih prava (ukupno 40 zasebnih zadataka). Zadaci se odnose na domaće institucije za ljudska prava, jače angažiranje na stvaranju uvjeta za povratak, usvajanje i implementaciju imovinskih zakona, reformu sudstva, poštivanje *Europske konvencije o ljudskim pravima*, suradnju s *Međunarodnim tribunalom u Haagu*, uspostavu nediskriminirajućeg obrazovnog procesa. Bosna i Hercegovina je ispunila 12 (dvanaest) zadataka, od kojih je većina ispunjena nametanjem zakona od strane *Visokog predstavnika*, a *Vijeće Europe* pravi razliku između zakona donesenih od strane *Visokog predstavnika* i onih usvojenih na *Parlamentarnoj Skupštini BiH*.
- 1.5. Jedna od najvažnijih odluka donesenih u 2000. godini je ona Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti sva tri naroda (Hrvata, Srba i Bošnjaka) na čitavom području države BiH. Time su proglašene neustavnima odredbe po kojima je Federacija BiH označena entitet Bošnjaka i Hrvata, a Republika Srpska kao entitet samo Srba. Ovaj važni korak omogućit će lakšu provedbu svih ostalih normi koje su tiču sva tri većinska i povijesno prisutna naroda u BiH, kao i drugih građana.

2. Prioritetni zadaci za 2000. u rješavanju problema ljudskih prava u BiH po mišljenju Međunarodne zajednice.

Predstavnici međunarodne zajednice, kao najodgovornije snage koja ima izravnu odgovornost i mehanizme za provođenje Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH, potpisanog 1995. u Daytonu, za 2000. godinu kao prioritete u rješavanju postavili su slijedeće probleme, koje usprkos preopširnosti navodimo u cijelosti:¹

- 2.1. Nastaviti sa naporima **da se osigura fizička i psihička sigurnost svih građana BiH**, putem kontinuiranog angažmana na obuci i integraciji policije, neovisnoj istrazi o slučajevima kršenja ljudskih prava od strane lokalne policije, pomno praćenje odabranih istraga koje provodi lokalna policija, te nastaviti sa pružanjem podrške ekshumacijama i suradnji s Tribunalom. (*UNMIBH, OHR, OHCHR*)
- 2.2. Ciljane političke intervencije kako bi se osiguralo **provođenje imovinskih zakona** u svrhu olakšavanja povratka raseljenih osoba. Kao dio ovoga, mora postojati mehanizam koji će davati preporuke za poduzimanje sankcija protiv službenika koji opstruiraju provođenje imovinskih zakona. (*OHR, OSCE, UNHCR, UNMIBH*)
- 2.3. **Otklanjanje administrativnih prepreka povratku**, putem: usvajanja i provođenja državnih i entitetskih zakona o osobnim kartama i prijavama boravka; političkih intervencija čiji je cilj omogućavanje jednakog pristupa javnim uslugama; te novi naponi da se omogući pristup i priznavanje javnih dokumenata. (*OHR, OSCE, UNHCR, UNMIBH, SFOR*)
- 2.4. **Otklanjanje pravnih prepreka povratku**, putem: amandmana na Zakon o javnom redu i miru; usvajanje i provođenje državnih i entitetskih zakona o izbjeglicama i raseljenim osobama; te provođenje zakona o državljanstvu u BiH i RS, te usvajanje i provođenje istih u Federaciji. (*OHR, OSCE, UNHCR, UNMIBH, CoE*)
- 2.5. Pokretanje i, ukoliko je neophodno, nametanje procesa koji će voditi ka provođenju zajedničkog **okvirnog nastavnog plana i programa** u cijeloj BiH, s ciljem uvođenja novog nastavnog plana i programa za školsku godinu 2000./2001. Nastavak revizije i korekcije udžbenika, u sprezi sa stalnim interveniranjem, kako bi se osigurala etnička integracija učionica i pristup djece izbjeglica obrazovnim kapacitetima.² (*OHR, OSCE, UNHCR, CoE*)
- 2.6. Nastaviti sa naporima **na smanjenju diskriminacije po svakom osnovu do koje dolazi pri zapošljavanju**, i to putem promoviranja "Pravičnih principa zapošljavanja" i provođenja "Projekta uvjetovanog ulaganja". Revizija Zakona o radu RS je od suštinske važnosti, kao i praćenje slučajeva diskriminacije u okviru procesa privatizacije. Potrebno je pojačati napore na ponovnom zapošljavanju osoba koje su bile u radnom odnosu prije sukoba. (*OSCE, OHCHR, CoE*)

---

¹ Vidi: «Prioriteti u oblasti ljudskih prava za 2000. godinu», Preporuke Upravnog odbora organizacija koje se bave pitanjima ljudskih prava Radnoj grupi za zaštitu ljudskih prava, (20. siječnja 2000. godine).

- 2.7. Nastaviti sa naporima da se **umirovljenicima osigura ostvarivanje prava na osnovu mirovinskog osiguranja**, putem napora da se ustanovi odgovarajući pravni okvir (usklađivanje entitetskih zakona, usvajanje novog zakona u RS u skladu sa Ustavom BiH i standardima ljudskih prava, te usvajanje zakona na državnom nivou kojima će se urediti osnovna mirovinska prava te suradnja između tri fonda), putem napora na ujedinjenju penzionih fondova, i putem promatranja sporazuma koji treba da se zaključi između tri fonda. (*OHR, UNHCR, OSCE, OHCHR*)
- 2.8. Političke intervencije **kako bi se svim građanima omogućilo korištenje električne energije, vode, plina i telefona**, bez diskriminacije. Provođenje odluke Visokog predstavnika od 30. srpnja u vezi s ponovnim priključenjem telefona. (*OHR, OSCE, UNHCR*)
- 2.9. Zakonska revizija i intervencije **kako bi se osigurala nediskriminacija u politici i praksi u vezi sa pružanjem zdravstvene zaštite**, u sprezi s međuentitetskom suradnjom u oblasti zdravstvene zaštite, te podrška stvaranju pristupačnog zdravstvenog osiguranja. Podrška lokalnim vlastima za izradu programa edukacije o HIV-u odnosno AIDS-u. (*OHCHR, UNMIBH, CoE*)
- 2.10. Ustanoviti mehanizam procjene uvjeta za povratak, kako bi se osigurao siguran i dostojanstven povratak raseljenih. (*UNHCR*)
- 2.11. Praćenje tretmana ugroženih grupa poput pripadnika manjinskih naroda i Roma, **kako bi se osiguralo da svi dijelovi društva mogu podjednako koristiti povoljnosti**. (*OSCE, UNHCR, OHCHR*)
- 2.12. Revizija zakona i praćenje provođenja zakona, poput entitetskih zakona o amnestiji, kako bi se osigurala nediskriminacija pred zakonom i u praksi. (*OHR, UNHCR, OSCE, UNMIBH, OHCHR, CoE*)
- 2.13. **Kontinuirana izgradnja temelja kojima se promovira vladavina zakona**, putem: osiguranja usvajanja i provedbe *Zakona o sudskoj i tužiteljskoj funkciji* u Federaciji i *Zakona o sudovima i sudskoj službi* u RS-u; promoviranja entitetskih zakona o obuci u sudstvu i pružanje pomoći u procesu uspostave Centara za obuku u sudstvu u Federaciji i u RS-u; pružanja pomoći i promoviranja amandmana na Krivični zakon i *Zakon o krivičnom postupku* u RS; i usvajanja *Zakona o zaštiti svjedoka/zakona o zaštiti identiteta* u RS-u. (*OHR, UNMIBH-JSAP, OSCE, Vijeće Europe*).
- 2.14. **Kontinuirana izgradnja institucija koje će pomoći uspostavu vladavine zakona**, putem: provedbe izmijenjenog i dopunjenog *Zakona o Vrhovnom sudu i Zakona o tužiteljstvu u Federaciji*; pojačanje uloge tužitelja u istražnom postupku i suđenju, što važi za policiju i istražne suce uz pojačanje uloge branitelja u krivičnom postupku; daljnje revizije organizacije i rada prekršajnih sudova; provedbe *Zakona o sudskoj policiji* u Federaciji; usvajanja *Zakona o sudskoj policiji* u RS-u, kao i obuka u oba entiteta; nastavak napora u cilju oživljavanja i proširenja suspendirane Komisije o unaprjeđenju međuentitetske pravne suradnje u pogledu mehanizama za provođenje presuda u građanskim parnicama. (*HR, UNMIBH/JSAP, OSCE, Vijeće Europe*).

- 2.15. **Kontinuirana podrška nastojanjima u pravcu izgradnje kapaciteta u oblasti vladavine zakona**, putem: pomaganja u stvaranju održivih domaćih struktura za pružanje pravnih savjeta kojima će pristup biti omogućen; jačanja postojećeg programa za pravnu pomoć (Komisija za pravnu pomoć-Benefits Commission) putem njene uspostave kao domaće pravne institucije, djelomično putem izrade zakona o pravnoj pomoći, a djelomično kroz osiguranje financiranja sve dok se ne preda Vladi; osiguranja dugoročnijeg održivog financiranja sektora pravne pomoći (pravni savjeti i pravna pomoć) u cjelini kroz uspostavu fonda za pravnu pomoć; povećana domaća i postojeća međunarodna pravna informiranost i materijal bi trebali biti dostupni sucima, pripravnicima i općoj javnosti; kontinuirani napori u pogledu strategije vođenja parničnog postupka; i na kraju, javnost u odnosu na tekuće reforme i njihova prava prema zakonu. (*UNHCR, Vijeće Europe, OHR, OHCHR*).
- 2.16. **Kontinuirani napori u cilju restrukturiranja policijskih snaga u oba entiteta**. Napori će se nastaviti u pogledu restrukturiranja i reforme lokalne policije u skladu s demokratskim načelima policije i međunarodnim standardima ljudskih prava. Konkretno, napori će se pojačati u pogledu registracije policije, upošljavanja pripadnika manjinskog stanovništva, objedinjenja paralelnih policijskih struktura i uspostave zajedničkih institucija, kao što je Državna granična služba. Registracija cjelokupnog policijskog osoblja od strane IPTF-a i ukidanje privremenih ovlaštenja za izvršenje policijskih ovlasti policajcima koji ne ispunjavaju ni minimalne standarde će se i dalje primjenjivati kao strategija. (*UNMIBH, OHR, Vijeće Europe*).
- 2.17. **Kontinuirano nadgledanje** odabranih slučajeva i općeg ponašanja lokalnih organa vlasti i lokalne policije, kako bi se procijenio uspjeh gore navedenih napora. Konkretno: nadgledanje sudskih i drugih organa koji ne izvršavaju svoje obaveze u cilju njihove moguće smjene ili krivičnog gonjenja; nastavak praćenja suđenja, uključujući i suđenja za ratne zločine pred domaćim sudovima, kako bi se osiguralo poštivanje međunarodnih standarda ljudskih prava; nastavak praćenja poštivanja Pravila puta. (*OHR, OSCE, UNHCR putem Centara za pravnu pomoć, UNMIBH*).
- 2.18. **Kontinuirano praćenje suđenja**, osobito onih međuetničkog karaktera i domaćeg suđenja za ratne zločine, kako bi se osiguralo poštivanje međunarodnih standarda i kako bi se pravda propisno provodila. (*OSCE, OHR*).
- 2.19. Kontinuirana **revizija zakona**, kako bi se osiguralo poštivanje *Europske konvencije o ljudskim pravima*.
- 2.20. Puna **provedba bh. Zakona o imigraciji i azilu**, osobito u pogledu: izrade podzakonskih akata i instrukcija na državnom i entitetskom nivou, gdje će se detaljno regulirati provedba Zakona; uspostava zakonom predviđenih organa; prijenos evidencije o odlukama nadležnih vladinih institucija u vezi s ulaskom, kretanjem i boravkom stranih državljana, kao i davanje azila, na *Ministarstvo civilnih poslova i komunikacija*; obuku državnih i entitetskih dužnosnika o međunarodnom pravu izbjeglica i azilu; prijevod i distribucija relevantnih dokumenata/priručnika/modula za obuku koji tretiraju izbjeglička pitanja. (*OHR, UNHCR, OHCHR, UNMIBH*).

- 2.21. Na osnovu koncepta lokalne odgovornosti za zaštitu ljudskih prava, međunarodna zajednica će raditi na višem nivou kako bi osigurala trenutnu i punu implementaciju odluka *Doma za ljudska prava*, izvještaja *Ombudsmena za BiH* kao i izvještaja federalnih *Ombudsmena* od strane odgovornih lokalnih vlasti. Jednako, međunarodna zajednica mora izvršiti politički pritisak neophodan da se osigura provođenje odluka CRPC-a. (*OHR, OSCE, UNMIBH, Vijeće Europe/ u daljem tekstu CoE*)
- 2.22. Osigurati jačanje institucija ljudskih prava, putem **ohrabriranja adekvatnog državnog financiranja institucija**, upotpunjenog međunarodnim financiranjem po potrebi. (*OHR, OSCE, UNHCR, CoE*)
- 2.23. **Reforma mehanizama za zaštitu ljudskih prava** na osnovu mišljenja *Venecijanske komisije* o budućnosti mehanizama ljudskih prava u BiH koja bi se trebala dovršiti prije isteka petogodišnjeg tranzicijskog razdoblja u Aneksu 6 *Daytonskog sporazuma*.
- 2.24. Promovirati suradnju između zastupnika i lokalnih vlasti i ohrabriti vlasti da osiguraju adekvatno financiranje, posebno prema RS zastupniku. Nadalje, međunarodna zajednica mora promovirati stalnu suradnju između zastupnika i institucija koje se bave ljudskim pravima, uključujući trenutni i puni odgovor od strane vlasti na svim razinama zbog informacija i dokumenata. (*OHR, OSCE, CoE*)
- 2.25. Promovirati usvajanje zakona na razini države, RS i Federacije koji se tiču odgovarajućih institucija ombudsmena u prvoj polovini 2000 godine. (*OHR, OSCE, CoE*)
- 2.26. **Osigurati usvajanje Zakona o udruženjima i fondacijama** na državnoj i entitetskoj razini kako bi se osigurala mogućnost da postoji potrební pravni okvir za nevladine organizacije (NGO) širom zemlje. (*OSCE, OHR, OHCHR, UNHCR, CoE*)
- 2.27. **Promovirati suradnju između agencija koje rade na unaprjeđivanju sposobnosti NGO-a** i ostalih pripadnika građanskog društva da budu aktivni na području ljudskih prava preko uspostavljanja Koordinacijske grupe Upravnog odbora organizacija koje se bave ljudskim pravima za NGO-e i građansko društvo. (*OSCE, OHR, OHCHR, UNHCR, CoE*)
- 2.28. **Povećati proizvodnju sredstava i materijala za zaštitu ljudskih prava i javnu informiranost**, poput prijevoda već postojećih publikacija ili novih publikacija napisanih za javnost u BiH. (*CoE, OHCHR, UNHCR, UNMIBH*)
- 2.29. **Nastaviti obuku o *Europskoj konvenciji o ljudskim pravima*** posebno za pravnike koji pružaju pravnu pomoć, kao i za druge u pravnoj zajednici. Takva obuka mora biti progresivno povezana s centrima za obuku sudstva. (*CoE, UNHCR, OHCHR*)
- 2.30. Izrada nacrtá, usvajanje i implementacija **Zakona o kleveti i slobodi informiranja**; upotpunjena razrađivanjem konkretnih prijedloga za zaštitu novinara (*OHR, OSCE, CoE*)

2.31. Koji od ovih zadataka jesu ispunjeni, a koji nisu, te koliko je koristi bilo od onih koji su ispunjeni formalno, djelomice će pokazati i ovo kratko izvješće o stanju ljudskih prava u BiH 2000.

3. Stanje ljudskih prava u BiH 2000. godine

3.1. Europska konvencija.

Članak II. (2) Ustava Bosne i Hercegovine, glasi: "Prava i slobode predviđeni u Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i u njenim protokolima se **direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini**. Ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima." Sam ovaj članak Ustava BiH, omogućava teoretsku podlogu za sigurnost provođenja međunarodnih standarda za zaštitu ljudskih prava. Zakonska osnova za sva ljudska prava je prihvaćanjem ove konvencije osigurana. No na žalost mnoga toga je ostalo samo mrtvo slovo na papiru. Ipak se mora priznati da se nešto i institucionalno ostvarilo, kako slijedi.

3.2. Institucije ljudskih prava u BiH.

S obzirom da je ovo prvi izvještaj koji pripravlja *Komisija «Justitia et Pax» Biskupske konferencije BiH*, napominjemo da ćemo se kratko osvrnuti na državno, vladino tijelo za ljudska prava, to je *Ministarstvo za ljudska prava i izbjegle osobe pri Vijeću ministara BiH*, zatim tijela koja predviđa Ustav BiH i Opći okvirni sporazum za mir, to jest *Dom za ljudska prava, urede ombudsmena i Komisiju za imovinska pitanja izbjeglica i raseljenih osoba*. Također ćemo se upoznati s nekim od nevladinih organizacija u BiH koji su uključeni u veliko polje rada oko ljudskih prava.

3.2.1. Država Bosna i Hercegovina ima **Ministarstvo za ljudska prava i izbjegle osobe**. Članak 39. *Zakona o Vijeću ministara BiH i ministarstvima BiH* kaže: «Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice poduzima radnje u ostvarivanju i zaštiti ljudskih prava i prava izbjeglica, emigracije, imigracije i azila, sukladno Ustavu Bosne i Hercegovine i Općem okvirnom sporazumu za mir u Bosni i Hercegovini, međunarodnim konvencijama i zakonima, i drugim aktima mjerodavnih institucija Bosne i Hercegovine, koordinira u poslovima prava izbjeglica i u tome ostvaruje suradnju s entitetima.» S obzirom da su ovlasti zajedničkih tijela (na razini BiH), pa tako i ovog ministarstva, uglavnom ograničenog karaktera zbog stvarne onemogućenosti koordinacije djelovanja i provođenja odluka na različitim političkim razinama, od kojih one niže entitetske u mnogim pitanjima imaju šire kompetencije (sudstvo, policija, vojska, obrazovanje, gospodarstvo i sl.) čini se da su opravdana predviđanja da ovo važno tijelo ima pred sobom teško breme složenih problema. Ipak, što više odmiče proces izgradnje države Bosne i Hercegovine, s ovim tijelom treba ozbiljnije računati u poboljšanju stanja ljudskih prava.

3.2.2. **Dom za ljudska prava.** *Dom za ljudska prava BiH* je utemeljen po Aneksu 6, članak VII. *Daytonskog sporazuma* i sastoji se od 14² članova. Osam članova imenuje Ministarsko vijeće Vijeća Europe, četiri Federacija BiH i dva Republika Srpska. Dom je prvi put zasjedao 27-29. ožujka 1996. Sve odluke ovog Doma su obvezujuće. Odluke donesene ove godine odnose se na mirovinska prava, prava vezana za zapošljavanje, slobodu od proizvoljnog uhićivanja i pritvora,

---

² Članovi su: Prof. Dr. Rona Aybay, Turska, gosp. Hasan Balić, BiH, gosp. Mehmed Deković, BiH, Prof. Dr. Giovanni Grasso, Italija, gosp. Andrew Grotrian, V. Britanija, gosp. Želimir Juka, BiH, Prof. Dr. Viktor Masenko-Mavi, Mađarska, gosp. Jakob Moller, Island, Prof. Dr. Manfred Nowak, Austrija, gosp. Miodrag Pajić, BiH, gđa Michele Picard, Francuska, Prof. Dr. Vitomir Popovic, BiH, Prof. Dr. Dietrich Rauschnig, Njemačka, gosp. Mato Tadic, BiH.

stanarska i imovinska prava, prava na pošteno suđenje i vjerska prava, odnosno diskriminaciju. U najvažnijem od ovih slučajeva, Dom je odlučio da odluka Federacije da za 50% smanji mirovine bivših pripadnika Jugoslavenske narodne armije (JNA) ne predstavlja kršenje Aneksa 6. Podnositelji zahtjeva nisu uplaćivali doprinose u mirovinski fond i stoga, po članku 1. Prvog protokola *Europske konvencije o ljudskim pravima*, nije bilo prava na posjedovanje. Općenito, implementacija odluka Doma se povećala sa 10%, koliko je iznosila početkom 1999. godine, do sadašnjih 60%, najvećim dijelom zahvaljujući implementaciji amandmana koji su doneseni u srpnju 1999. godine na regulativu u vezi sa stanovima JNA. Međutim, općenito je postignut napredak u Federaciji BiH jer su u izvještajnom periodu implementirane mnoge odluke koje se tiču stanarskog prava i nadoknade. Pored toga, Federacija trenutno isplaćuje nadoknade po donesenim odlukama. Republika srpska (RS) je sporija u izvršavanju svojih obaveza koje proistječu iz odluka *Doma za ljudska prava*. Jedan od primjera takvog odugovlačenja je slučaj *«Islamske zajednice protiv RS»*(CH/96/29) iz lipnja 1999. godine; Dom za ljudska prava je naložio Vladi RS da osigura hitno izdavanje dozvola po zahtjevima, koje su podnositelji dostavili u ožujku 1997. godine za rekonstrukciju sedam džamija u Banjoj Luci. Međutim, prošla je godina dana a organi vlasti nisu proveli ovu odluku. Pored toga, u prvom slučaju pred Domom, *«Matanović protiv RS»*, koji se odnosi na nestanak katoličkog svećenika u RS, od organa vlasti u RS se tražilo da utvrde sudbinu, odnosno gdje se nalazi vlč. Matanović. I ova odluka još uvijek nije provedena. Noviji slučajevi kod kojih nije došlo do provedbe obuhvaćaju još jedan slučaj *«Islamske zajednice protiv RS»* (CH/99/2177) koji obuhvaća zahtjev da se opozove općinska odluka kojom se zabranjuje ukop na gradskom muslimanskom groblju, kao i tri slučaja u Federaciji BiH u kojima se traži istraga nezakonitih uhićenja i pritvora. Jedna od važnih presuda Doma je i ona o *«zamrznutim bankovnim računima»* (tzv. stara štednja). Dom je odlučio da je Federacija BiH kršila Članak 1. Protokola 1. *Europske konvencije o ljudskim pravima*, jer je propustila uspostaviti pravednu ravnotežu između općeg interesa i zaštite imovinskih prava vlasnika deviznih računa sa starom štednjom.³

3.2.3. Ured ombudsmana za ljudska prava je zapravo drugi dio *Komisije za ljudska prava BiH*, koju čini zajedno s *Domom za ljudska prava*. Ured ombudsmana u svojoj nadležnosti ima razmatranje povreda ljudskih prava iz *Europske konvencije o ljudskim pravima*, te također i raznih diskriminacija pri uživanju ovih prava, prema mnogim međunarodnim dokumentima i standardima. Stalno vijeće OESS-a je 1. svibnja 2000. godine imenovalo novog ombudsmana za BiH, gospodina Franka Ortona iz Švedske, koji je zamijenio gđu Gret Haller. Ona je obavljala dužnost ombudsmana za BiH od osnivanja te institucije prema Aneksu 6 *Daytonskog sporazuma*. Branka Raguz, Vera Jovanović i Esad Muhibić su kao ombudsmeni Federacije BiH dali značajan doprinos osvjetljavanju mnogih slučajeva povrede ljudskih prava u proteklih nekoliko godina. Njihovi izvještaji su prisutni u javnosti kada se raspravlja o ljudskim pravima. Neposredno prije odlaska sa svoje dužnosti, gđa Gret Haller je 28. travnja imenovala prva tri ombudsmena za Republiku Srpsku⁴, koji tek konstituiraju svoje urede u RS.

³ Godišnje izvješće Doma za ljudska prava za 1999. god. Sarajevo, februar 2000.

⁴ Tri ombudsmena, koji su privremeno imenovani na razdoblje od dvanaest mjeseci u RS su Franjo Crnjac, Darko Osmić i Slavica Slavnić.

3.2.4. **Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih osoba i izbjeglica (CRPC)** odgovorna je za potvrdu imovinskih prava raseljenih osoba i izbjeglica, kao jednog od gorućih problema. CRPC ima ovlasti da prima i odlučuje o imovinskim zahtjevima za nekretnine u Bosni i Hercegovini (BiH) u slučajevima kada podnositelj zahtjeva nije u posjedu te imovine i kada imovina nije dragovoljno prodana ili na neki drugi način prenesena od 01. travnja 1992. godine. CRPC, također, ima ovlasti donositi konačne i pravno obvezujuće odluke o imovinskim zahtjevima i stanarskim pravima koje moraju biti poštivane u oba bosanskohercegovačka entiteta. CRPC čine tri međunarodna i šest članova iz BiH. Tri međunarodna člana imenovao je predsjednik Europskog suda za ljudska prava. Od šest članova Komisije iz BiH četiri člana je imenovala Federacija Bosne i Hercegovine, a dva Republika Srpska. CRPC ima oko 360 zaposlenih u Izvršnom uredu u Sarajevu i mreži regionalnih ureda u BiH, uključujući Sarajevo, Mostar, Brčko, Banju Luku, Tuzlu, Bihac.

3.2.5. Ovdje ćemo ukratko prikazati broj zahtjeva («slučajeva») za rješenje kršenja ljudskih prava, koji su do danas podnijeti Domu za ljudska prava, Uredu Ombudsmana za ljudska prava i CRPC-u, kao i broj riješenih zahtjeva.

	Dom za ljudska prava	Ured Ombudsmana	CRPC
<i>Predati zahtjevi</i>	5463	4889	276.177
<i>Riješeni zahtjevi</i>	685 (12,52%)	1963 (40,15%)	110.640 (40,06%)

3.2.6. U BiH djeluju i brojne međunarodne i domaće nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima. Među značajnije svakako spadaju *Helsinki komitet za ljudska prava* (funkcionira na razini BiH i RS), i *Centar ljudskih prava* na Pravnom fakultetu u Sarajevu.

3.2.7. Naša Komisija održala je 03. prosinca 1998. okrugli stol na temu: Ljudska prava – sanje slabih ili obveza jakih? Među predavačima bila je i zastupnica u Europskom parlamentu gđa. Doris Pack. Naša Komisija je također bila suorganizator simpozija na temu: Ljudska prava i Katolička crkva, koji je održan 27. - 29. travnja 2000. Suizdavač smo knjige pod istim naslovom. Pogled na djelovanje Katoličke crkve za vrijeme rata Komisija je pokušala dati na okruglom stolu koji je održan 11. prosinca 1999. pod naslovom: Riječ i djelo Katoličke crkve u ratu u BiH. Pod naslovom: Katolička crkva u BiH prije, za vrijeme i poslije rata, Komisija je objavila dokument koji je predstavljen javnosti 10. prosinca 1999.

3.3. Povratak i imovinska prava.

3.3.1. Povratak izbjeglih i raseljenih osoba je trenutno najvažniji problem u Bosni i Hercegovini. Oko dva milijuna ljudi bilo je u ratu i neposredno nakon rata nasilno protjerano ili humano preseljeno sa svojih ognjišta, a od tog broja relativno mali broj se vratio. Prema podacima *Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH*, koje pravno razlikuje izbjegle i raseljene osobe, u 40 zemalja svijeta boravi 625.850 izbjeglica iz BiH, a u BiH ima oko 857.000 interno

raseljenih osoba. Od potpisivanja *Daytonskog okvirnog sporazuma* do 1. rujna 2000. godine u BiH je registriran povratak 682.478 izbjeglih i 321.730 raseljenih građana. Od ukupnog broja povratka 81,55% je ostvareno u Federaciji BiH, a svega 18,4 % u Republici Srpskoj. U Federaciji BiH od ukupnog broja prognanih i izbjeglih oko 18% došlo je do svoje imovine i ostvaren je kakav-takav povratak, s tim da u ovom entitetu postoji veliki broj interno raseljenih osoba. U Republici Srpskoj taj broj se kreće oko 8%, dakle **92%** stanovništva s tog područja nije u mogućnosti ostvariti povratak! Prema podacima koje je službeno iznio vrh Katoličke crkve, od raseljenih oko 200.000 Hrvata s područja Republike Srpske, do danas postoje podaci o povratku oko 2.500 Hrvata – katolika u RS, ili 1,25%! Ipak, samo u prva tri mjeseca 2000. godine ukupno je registrirano 7.377 tzv. «manjinskih»⁵ povratka u cijeloj Bosni i Hercegovini. To predstavlja četverostruko povećanje u usporedbi s istim razdobljem prethodne godine kada je registrirano samo 1.700 «manjinskih» povratka. Prepreka povratku, uz tvrdokornost vlasti onog područja gdje se ljudi žele vraćati je i politika «humanog raseljavanja», tj. namjenska naselja za raseljene osobe na području na kojem je većinski narod kojem pripadaju te raseljene osobe. Najviše ovakvih naselja ima u Hercegovini, u općinama Mostar Jug, Čapljina i Stolac, ali i drugdje. Problemi povratka su brojni, poput paljenja povratničkih kuća, zastrašivanja, uništavanja imovine, do ubijanja povratnika. Njima se bave mnogi odgovorni i sigurno je da će ovo pitanje, tretirano Annexom VII. *Daytonskog okvirnog sporazuma*, još dugo biti u žiži pozornosti onih koji odlučuju o sudbini građana i naroda BiH. Trenutno je situacija takva da je oko 100.000 građana napustilo je BiH nakon rata (!) posredstvom *Međunarodne organizacije za migracije* (IOM), a prema anketi UN-ovog programa za mlade, oko 62% mladih ljudi želi napustiti BiH.

- 3.3.2. Problem imovinskih prava u BiH vezan je uz rezultate povratka. Konačna i pravosnažna rješenja i odluke na pripadanje imovine uglavnom izdaju institucije za zaštitu ljudskih prava ustanovljene *Daytonskim okvirnim sporazumom*, ali je njihovo provođenje relativno sporo. Imovinska prava zaniijekana su i onim vlasnicima kojima je imovina oduzetima nepravednim zakonima o nacionalizaciji, a koje je provela komunistička vlast nakon Drugog svjetskog rata⁶. Iako su vođeni neki pokušaji da se uspostavi zakonski okvir za povrat otuđene imovine izvornim vlasnicima, nažalost nije bilo nikakvih rezultata. Jedan od razloga za to je i odluka Visokog predstavnika Wolfganga Petritscha da poništi zakone koji su tretirali ovu problematiku u RS. Također, i u Federaciji BiH nacrt zakona o denacionalizaciji ušao je u proceduru ali se nakon prvog čitanja dalje ništa o njemu nije čulo. Svakako da je teško socijalno i gospodarsko stanje nužna motivacija svim fizičkim i pravnim osobama da preko svoje imovine pokušaju osigurati egzistenciju sebi i svojim najpotrebnijima.

---

⁵ Gdje je jedan narod u manjini na lokalnoj razini.

⁶ Na tu temu je održan 09. prosinca 2000. okrugli stol pod naslovom: Privatno vlasništvo i restitucija. Restitucija će biti tema specijalnog izvješća za 2001. god.

3.3.3. Implementacija imovinskih zakona:

Broj	Federacija BiH	RS	BiH
<i>Imovinskih zahtjeva</i>	119,032	106,263	225,295
<i>Donesenih odluka</i>	54,570 (46%)	23,409 (22%)	77,979 (35%)
<i>Izvršenog povrata imovine</i>	21,868 (18%)	8,515 (8%)	30,383 (13%)

(Napomena: Statistički podaci su važeći za razdoblje do sredine 2000. godine. Ove brojke ne uključuju distrikt Brčko. Brojke su zasnovane na izvještajima koje su dostavile same općine i one samo daju opću naznaku trendova.)

3.4. Sudski sustav i provođenje zakona.

Sudski sustav u BiH je vrlo slab i neorganiziran. Nerijetko se nađu tragovi korupcije, protiv čega se kroz cijelu 2000. godinu borila združeno međunarodna zajednica, iako s polovičnim uspjehom. Nesposobnost sudova da sprovedu u djelo zakonske akte koji se izravno primjenjuju kao pozitivni zakoni, od kojih je samo najočitiji primjer *Europska konvencija o ljudskim pravima*, na koju se dosada još niti jedan sud nije pozvao u bilo kojem slučaju rješavanja ugroženosti ljudskih i drugih prava, govori o nužnoj reformi sudstva. Mnogi strani i domaći eksperti već dulje vrijeme pripremaju čitav niz mjera kojima bi se popravilo stanje u oblasti sudstva, ali zakonodavni organi presporo i rijetko donose zaključke koji bi mogli ubrzati ovaj proces. Po preporukama stručnjaka ključni problemi u uspostavi neovisnog i nepristranog pravosuđa su u formiranju Sudskih komisija/povjerenstava u Federaciji BiH i Viših sudskih i tužiteljskih vijeća u RS. Do značajnijeg pomaka u ovoj oblasti ove godine došlo je u Hercegovačko-neretvanskoj županiji, koja je s posebnim režimom (mješovita županija s Hrvatskom i Bošnjačkom većinom), a u kojoj su uspostavljena, nakon dugih opstrukcija, sva sudska i tužiteljska tijela, na općinskoj i županijskoj razini. Upravo pred Županijskim sudom u Mostaru započelo je prvo suđenje optuženima za ratne zločine koje se održava u BiH. U onim slučajevima kada bh. Zakonodavni organi nisu bili u stanju izglasati zakone potrebne za normalno funkcioniranje državnih organa i uprave, zakone bi nametao Ured Visokog predstavnika. Uglavnom se to odnosilo na zakone na državnoj razini, kao što su oni o jedinstvenoj putnoj ispravi, set zakona o mirovinama i tako dalje. Provođenje zakona često je upitnog karaktera. Poglavitno se to odnosi na provođenje zakona kada je u pitanju služba policije. Postoje mnoge prijave, koje prati i misija UN-a u BiH, o zloupotrebi položaja i kriminalnom ponašanju policije. Pripadnici policije, iako ih je danas mnogo više nego što ih je bilo na području BiH prije izbivanja ratnih sukoba, evidentno je da nisu u stanju efikasno zaštititi građane i imovinu, što je onda urodilo određenom dozom nepovjerenja građana i institucija prema policiji. Nakon objavljenih televizijskih snimaka u kojima se vidi kako se policija na području Tuzlanske županije (sjeveroistočni dio zemlje) palicama obračunava s raseljenim osobama koji su se okupili na protest zbog deložacije i žestoke reakcije javnosti, zatražena je smjena ministra policije Tuzlanske županije. Takvih primjera bilo je više na cijelom području BiH.

3.5. ICTY – Međunarodni sud za ratne zločine počinjene na području bivše Jugoslavije.

Ovu točku samo spominjemo ovdje zbog njezina značaja za društvo u BiH u cjelini. Međunarodni sud za ratne zločine u Haagu nije prihvaćen kod većine političkih čimbenika

na prostorima BiH i šire, no odluke donesene u Haagu imaju velike posljedice na razvoj stanja u BiH. Presuda poput one Hrvatima iz BiH Tihomiru Blaškiću na 45 godina zatvora pobudila je snažne proteste i dovela do jakih demonstracija među Hrvatima u BiH. Mnogi vjeruju da je sud u Haagu samo produžena ruka međunarodnih moćnika koji žele ostvariti svoje ciljeve na Balkanu, ne dovodeći pred lice pravde stvarne kreatore i počinitelje najtežih ratnih zločina. Iako se ponekad na ratne zločine gleda i iz nacionalnog a ne samo iz objektivnog kuta, ne bi se smjela zanemariti činjenica, da građani pa i političari s pravom očekuju, da u privođenju svih ratnih zločinaca bude u svako vrijeme zastupljeno i načelo reciprociteta, jer ih je bilo na svim stranama. Uhapšenici kojima se sudi u Haagu su također nezadovoljni čekanjem na početak i trajanje samog suđenja. Carla del Ponte, glavna tužiteljica Haškog tribunala, prilikom posjete BiH zatražila je formiranje specijalnih jedinica za uhićenje svih optuženih za ratne zločine. Glavni osumnjičeni, Srbi iz BiH, Radovan Karadžić i Ratko Mladić, iako je za njima raspisana međunarodna tjeralica i nagrada u iznosu od 5 milijuna US dolara još nisu privedeni u Haag.

3.6. Nestali – ekshumacije.

Problem osoba nestalih u ratu 1992-1995. je možda najteži i najdugotrajniji zadatak koji potresa društvo u BiH. Gotovo svakodnevno se otkrivaju pojedinačne i masovne grobnice, čija tijela se naknadno identificiraju, iako tisuće njih ostanu samo registarski brojevi pod kojim su zavedeni u knjigu pronađenih tijela. Najviše mjesta u kojima su dosada pronađena tijela i ostaci nalaze se u području Istočne Bosne (RS), područja uz rijeku Unu, te na području grada Sarajeva. Sudbine mnogih su još uvijek nepoznate, a pretpostavlja se da mnogi vojni arhivi kriju tajne o tome gdje se nalaze ljudi nestali u ratu ili njihovi ostaci. Zbog takvog stanja, Dom za ljudska prava donio je nedavno presudu u kojoj je Vlada Republike Srpske dužna isplatiti određenu sumu novca gospođi čiji je suprug zarobljen tijekom ratnih pregovora. Presuda je donesena na temelju indicija o tome da su vlasti srpske vojske bile odgovorne za njegov nestanak. U dokumentima Međunarodne konferencije Crvenog križa nalazi se popis od još preko 20.000 nestalih osoba iz BiH

3.7. Ekonomska i socijalna prava.

Osigurati svakome pravo na zaposlenje, stabilnu mirovinu, socijalnu i zdravstvenu uslugu i ostale elemente socijalne i gospodarske zaštite, primarni su ciljevi bh. društva. Uz etiketu države s najvećom stopom nezaposlenosti u Europi (između 40-45%!) BiH je zemlja u kojoj je očigledno da ne postoje makroekonomski i makrosocijalni planovi za ozdravljenje društva. Radnicima koji su ostali bez posla prijete novi val nezaposlenih zbog transformacije platnog prometa koji će ugušiti oko 11.000 (!) nelikvidnih poduzeća i time ostaviti bez posla još najmanje 100.000 radnika. Novi zakon o radu proglašen još 1999. donio je neke promjene u ovom polju i zaštitio određene kategorije ugroženih radnika, posebno onih na čekanju. Njima je poslodavac dužan dati odgovarajuću otpremninu ili naći novo radno mjesto. Ulaganja u razvoj privrede su vrlo mala, jer inozemni potencijalni ulagači nisu zainteresirani za ulaganja u državu koja nema osnovne mehanizme zaštite njihovog kapitala. Što se tiče umirovljenika, oni su na rubu egzistencije. Njihovo stanje je pogoršano otkako je Visoki predstavnik u ljeto 2000. donio set zakona kojima se mirovine mogu isplaćivati samo iz akumuliranih sredstava u fondovima, što znači da ako država ne uspije prikupiti poreze, prireze i ostale dažbine, nema ni mirovine! Pokušaj da se stabilizira osnova za razvoj gospodarstva u BiH je bolan ali neophodan korak. Međutim, čini se da odgovorni za ovaj dio posla ne vode dovoljno računa o onima koji bi bili potencijalne žrtve njihovih ekonomskih pokusa. Izlišno je i spominjati da je kriminal u ovoj oblasti vrlo prisutan, često i onaj organizirani. Privatizacija, oko koje se digla velika prašina, još uvijek nije ni izbliza onoj točki kada bi se moglo reći da je izvršena na

zadovoljstvo svih građana. Ne samo da je Visoki predstavnik smijenio neke lokalne čelnike procesa privatizacije, nego je i neriješeno pitanje restitucije ostalo «kost u grlu» mnogih koji žele sudjelovati u ovoj pretvorbi društva. Mnoga druga pitanja socijalne zaštite također ostaju neriješena, i o njima bi se dalo napraviti čitavo posebno izvješće o ljudskim pravima.

3.8. Obrazovanje – kulturno pravo.

Uza sve ostale specifičnosti, čini se da je problem obrazovanja i drugih kulturnih prava jedna od najspornijih tema oko koje koplja lome domaći i inozemni stručnjaci, politički predstavnici, te samo odgojno-obrazovni radnici, a ponajviše trpe učenici i studenti. Sustav obrazovanja koji bi pružio svima jednaku šansu i poštivao svačije pravo, koji bi promovirao toleranciju i pomirenje među ljudima cilj je kojemu se mora težiti ako se želi stabilna Bosna i Hercegovina. Nažalost, često niti škole, niti nastavnici, nastavni planovi i udžbenici, nisu napravljeni s najboljom voljom da se pomogne onima koji se žele reintegrirati u područje odakle su iz bilo kojeg razloga bili prisiljeni otići. Svijetli primjeri postoje, ali oni kao da samo potvrđuju pravilo da je škola mjesto na kojemu se vode borbe za političke poene i odgajaju generacije koje će nastavljati bespoštednu borbu među pojedincima i narodima. Jedan od primjera usmjerenosti ka dobrom putu je i ideja o uvođenju predmeta o ljudskim pravima i slobodama koje bi djeca izučavala u sklopu redovne nastave. Nažalost, ostaju mnoga neriješena pitanja, poput onih o grupi nacionalnih predmeta (materinski jezik, nacionalna kultura, povijest i sl.), kao i neriješeni status vjeronauka, odnosno predmeta Povijesti religija.

3.9. Pravo na slobodu prakticiranja religije

Crkve i vjerske zajednice sigurno nisu zadovoljne stanjem u kojem se nalaze.⁷ Iako je nakon demokratskih procesa došlo do kvantitativnog «buđenja» vjernika, u smislu jače socijalizacije vjerskih manifestacija, strukture religijskih institucija su relativno slabe. Jedan od glavnih problema je njihova ekonomska ovisnost o pomoći izvana i iznutra. Način da se to popravi je restitucija nacionalizirane imovine koju su komunisti oduzeli nakon Drugog svjetskog rata. Vjerske slobode, to jest, pravo na slobodno ispovijedanje i prakticiranje vjere također je ugroženo. Ne samo zbog porušenih stotina vjerskih objekata nego i zbog politiziranja vjerskih osjećaja, kako od strane političkih čimbenika, također nerijetko i od pojedinih vjerskih službenika pa i poglavara. Ipak, ovo pitanje usko je vezano s pitanjem povratka izbjeglih i raseljenih osoba. Činjenica je, barem govore podaci iz Katoličke crkve, da je povratak jači tamo gdje postoji strukturirana župa i namješten svećenik.

3.10. Sloboda izražavanja i mediji.

3.10.1. Obzirom da je Bosna i Hercegovina **zemlja s vjerojatno najvećim brojem elektronskim medija po glavi stanovnika** (nešto manje od 300 televizijskih i radio kuća na manje od tri milijuna stanovnika!) u ovom dijelu svijeta, a među onim je zemljama, nažalost, u kojima je čitanost tiska na najnižem stupnju, može se kazati da je dominacija elektronskih medija više nego očita. Nažalost, zbog ratnih (ne)prilika većina tih medijskih kuća nema dovoljno kvalitetnog kadra da pokrije potrebe proizvodnje programa, a nerijetko su mediji predmetom političke svađe, kao što je to slučaj s Televizijom Federacije BiH, koja treba biti javna televizija svih stanovnika ovog političkog entiteta. Ona je u procesu nastajanja dulje od godinu dana, a do danas nije emitirana ni jedna

⁷ Radi poboljšanja njihova stanja u društvu, te radi njihovog doprinosa društvenim temama i problemima u teškim poratnim prilikama formirani je Međureligijsko vijeće BiH koje je već polučilo određene rezultate.

sekunda njezina programa. U BiH postoji *Neovisno povjerenstvo za medije* (IMC), koje je isključivo nadležno za sve dozvole emitiranja i uspostavljanja elektronskih medija. Zbog toga se može reći da je stanje medija vrlo slabo, i da je potrebna hitna pomoć u uspostavljanju kvalitetnog kadra i opreme, te racionalizacija mnogih medijskih kuća koje su nastale kroz ratne i poratne donacije, a ne bi se mogle održati na komercijalnom tržištu.

3.10.2. **Free Media Help Line:** Tako je nazvana linija za pomoć novinarima. Odjel za medija OESS-a ustanovio je ovu službu koja prati dojave o ugrožavanju medijskih sloboda i pomaže ugroženim novinarima. U proteklih godinu dana stotinjak novinara je prijavilo incidente i napade ili se obratilo za pomoć zbog ugrožavanja.

3.10.3. Slijedeća tablica prikazuje vrste prijetnji i teren na kojemu se to događalo⁸:

<u>KATEGORIJE</u>	<u>Fed</u>	<u>RS</u>	<u>Ukupno</u>
<i>KLEVETA</i>	13	7	20
<i>IZRAVNA PRIJETNJA</i>	22	7	29
<i>POSREDNA PRIJETNJA</i>	4	1	5
<i>ZASTRAŠIVANJE</i>	3	2	5
<i>UZNEMIRAVANJE</i>	7	2	9
<i>PRIGOVOR NA RAD</i>	3	2	5
<i>PRITISAK PORESKIH SLUŽBI</i>	2	-	2
<i>FIZIČKI NAPAD</i>	6	7	13
<i>UPLITANJE</i>	6	2	8
<i>NE PRUŽANJE (PLAĆENIH) USLUGA</i>	1	3	4
<i>OSTALO</i>	3	1	4
<u>UKUPNO</u>	<u>70</u>	<u>34</u>	<u>104</u>

3.10.4. Od ukupno prijavljenih 104 slučaja, primijećeno je da su 95,2% slučajeva počinili prestupnici u slijedećih pet kategorija:

Vlada/Službenici političkih partija: 36 prijavljenih slučajeva (34.6%)
 Anonimni: 22 prijavljenih slučajeva (21.2%)
 Neovisni pojedinci: 19 prijavljenih slučajeva (18.3%)

⁸ Izvor: OHR-ov izvještaj o stanju ljudskih prava za 2000. godinu.

Osoblje distribucije medija:	16 prijavljenih slučajeva (15.4%)
Policija:	7 prijavljenih slučajeva (6.7%)

3.10.5. Uopće, dojam je da mediji pomažu mnogim političkim, vjerskim i privrednim subjektima da ostanu prisutniji na javnoj sceni socio-političkog života u BiH, te tako više utječu na događaje i kreiranje javnog mnijenja o mnogim stvarima. Mediji su uglavnom, uz časne iznimke, više u službi promocije pojedinih ideja i političkih programa, negoli u službi informiranja javnosti i povezivanja sa svijetom.

4. Zaključak

Kada bi netko htio u Bosni i Hercegovini riješiti sva pitanja ljudskih prava to bi sigurno trajalo godinama, ako ne i desetljećima. Ipak, čini se da su nužni prvi preventivni koraci, tj. edukacija građana o njihovim pravima i slobodama, te poduka o tome kako će koristiti ona sredstva i mehanizme zaštite koji su im na raspolaganju. Nedovoljan broj stručnjaka i literature o tome sigurno nije od velike pomoći. Uvriježen je stav da bi i Katolička crkva trebala poduzeti djelatnije korake u ovom području,⁹ iako se ne može zanemariti trud kojega iskazuju biskupi, svećenici i mnogi drugi djelatnici. Kao primjer akcije, nakon ugroženosti svojih prava, banjolučka biskupija poduzela je korake da zaštiti svoju imovinu i ljude, a u tome joj je sigurno od velike pomoći i preporuka Ureda ombudsmena za BiH, kojom se nalaže vlastima da postupe tako kako će interesi i prava banjolučke biskupije biti zaštićeni. Rješenje ovog slučaja dostavljamo u prilogu, kao ilustraciju načina kako strukture vlasti zloupotrebljavaju položaj i krše osnovna prava (vidi Prilog).

---

⁹ Usporedi dokument naše Komisije o stanju Katoličke crkve prije, za vrijeme i poslije rata u BiH, predstavljen 10. prosinca 1999.

5 . P r i l o g

O povredi imovinskih prava Katoličke crkve i povredi slobode vjeroispovijesti katoličkih vjernika u Banjalučkoj biskupiji¹⁰

Ovaj Specijalni izvještaj se odnosi na uzurpiranje određenog broja objekata u vlasništvu Katoličke crkve, koji se nalaze na teritoriji općine Banjaluka i susjednih općina. Osnova za ovaj Izvještaj je informacija upućena Kancelariji ombudsmana od strane Banjalučke biskupije u vezi sa problemom nezakonitog korištenja imovine u vlasništvu Katoličke crkve, koju koriste pojedinci, većinom izbjeglice i raseljena lica, te neaktivnosti nadležnih vlasti Republike Srpske u rješavanju ovog problema, usprkos brojim zahtjevima.

Nadležni organi Banjalučke biskupije su se više od dvije godine obraćali vlastima Republike Srpske i predstavnicima lokalnih općinskih vlasti, na području gdje se nalazi uzurpirana crkvena imovina, zahtijevajući od njih da poduzmu neophodne korake u pogledu vraćanja u posjed njihove imovine. Posebno, obratili su se Predsjedniku Općine Banjaluka, Predsjedniku Izvršnog odbora Općine Banjaluka, Ministru vjera u Vladi Republike Srpske i Ministru za izbjeglice i raseljena lica u Vladi Republike Srpske. Također, podnijeli su formalni zahtjev Ministarstvu za izbjeglice i raseljena lica-Odsjek u Banjaluci, za vraćanje u posjed objekata koji se nalaze u Srpskoj ulici 22 u Banjaluci, ali do danas im ta imovina nije vraćena.

Slijedeći objekti su zauzeti, te Crkva nema pristup istima:

- župni pastoralni centar u Srpskoj ulici 22 u Banjaluci;
- župni pastoralni centar u Ul. srpskih branilaca 124 u Dervišima, Banjaluka;
- župni stan u Barlovcima;
- samostan redovnica u Srpskoj ulici 26 u Banjaluci;
- samostan redovnica u Kajmakčalanskoj ulici 17 u Banjaluci;
- samostan redovnica u Aleksandrovcu - općina Laktaši;
- samostan redovnica u Novoj Topoli - općina Gradiška;
- župni pastoralni centar i župna crkva u Vrbanjcima - općina Kotor Varoš;
- župni pastoralni centar i župna crkva u Dragalovcima - općina Doboj;
- crkvena kuća u Omladinskoj ulici 36 u Banjaluci;
- dvije crkvene kuće u Presnačama, u okolini Banjaluke;
- župni pastoralni centar u Kozarskoj Dubici;
- župni pastoralni centar u Stratinskoj - općina Banjaluka;
- župni stan u Šimićima - općina Banjaluka.

Nakon što je odlučila da ispita ovaj predmet, dana 3. novembra 1999. godine ombudsman je uputila pismo pravnom predstavniku Vlade Republike Srpske u kojem je naznačila gore navedeni problem i pozvala Vladu Republike Srpske da poduzme neophodne korake radi vraćanja navedenih objekata u posjed Katoličke crkve, te da je obavijesti o njenom stavu u pogledu mogućeg prijateljskog rješenja predmeta.

Vlada nije odgovorila.

---

¹⁰ Izvještaj je poslan gosp. Miloradu Dodiku, predsjedniku Vlade RS pod brojem (B) 842/00. Izvještaj je uputila 05. travnja 2000. gđa. dr. Gret Haler, ombudsman za ljudska prava za BiH, u skladu sa stavom 6. člana V Aneksa 6. Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH.

Primjenjivo domaće pravo

Ustav Republike Srpske

Članak 28. Ustava Republike Srpske, u relevantnom dijelu, glasi kako slijedi:

"Jamči se sloboda vjeroispovijesti. Vjerske zajednice su jednake pred zakonom, slobodne u vršenju vjerskih poslova i vjerskih obreda. . . "

Prema članu 12. Ustavnog zakona za provođenje Ustava Republike Srpske (Službeni glasnik RS, broj 21/92), do donošenja odgovarajućih zakona i drugih propisa Republike Srpske, primjenjivat će se zakoni i drugi propisi SFRJ i SR BiH, koji su u suglasnosti sa Ustavom Republike Srpske i koji nisu u suprotnosti sa zakonima i drugim propisima koje je donijela Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, odnosno Narodna skupština.

Status vjerskih zajednica reguliran je Zakonom Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine o pravnom položaju vjerskih zajednica (Službeni list SR BiH, broj 36/76), koji je preuzet kao zakon Republike Srpske.

Članak 27. tog Zakona propisuje da vjerske zajednice mogu, u skladu sa zakonom, posjedovati i stjecati zgrade i drugu imovinu koja služi potrebama vršenja vjerskih obreda i drugih vjerskih poslova, ili je potrebna za smještaj osoblja.

Analiza

a) Imovinska prava

Ombudsman na početku podsjeća da članak I. Aneksa 6. Daytonskog sporazuma zahtijeva od Strana da osiguraju svim licima najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući prava i slobode predviđene Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda ("Konvencija") i njenim Protokolima.

Uz to, svako tumačenje garantiranih prava i sloboda treba da bude u skladu sa "općim duhom Konvencije, kao instrumenta sačinjenog da sačuva i promovira ideale i vrijednosti demokratskog društva" (vidi presudu Evropskog suda za ljudska prava u predmetu Soering protiv Ujedinjenog Kraljevstva od 7. jula 1989., Serija A, br. 161, str. 34, stav 87., i dalji navodi).

Ovaj Specijalni izvještaj, na prvom mjestu, razmatra pitanje člana 1. Protokola br. 1 uz Konvenciju.

Članak 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju glasi:

"Svako fizičko i pravno lice ima pravo na neometano uživanje posjeda. Niko ne može biti lišen svoje imovine, osim u javnom interesu i pod uvjetima predviđenim zakonom i općim načelima međunarodnog prava. Prethodne odredbe, međutim, ni na koji način ne utječu na pravo države da primjenjuje zakone koje smatra potrebnim kako bi regulirala korištenje imovine u skladu s općim interesima ili da bi osigurala naplatu poreza ili drugih dažbina ili kazni."

Ombudsman podsjeća da član 1. Protokola broj 1. uz Konvenciju može također da nametne pozitivnu obavezu Strani potpisnici Aneksa 6. da osigura efikasno ostvarivanje prava garantiranih Konvencijom, uključujući i pravo na mirno uživanje posjeda (vidi broj 20357/92, odluka 7.3.94. O.I. 76-A, str. 80).

Ombudsman primjećuje da je prije rata u Bosni i Hercegovini Katolička crkva posjedovala navedene objekte i koristila ih za smještaj svojih vjerskih službenika i/ili za vršenje vjerskih obreda (vidi gore "Predmet Specijalnog izvještaja"). Uslijed ratnih okolnosti, značajan broj vjerskih službenika je bio prisiljen da napusti crkvene prostorije u kojima su živjeli i obavljali vjerske obrede. Proizlazi da je, nakon toga, veliki broj objekata dodijeljen izbjeglicama i raseljenim licima od strane Komisije za smještaj izbjeglica i upravljanje napuštenom imovinom u Banjaluci i susjednim općinama, dok su neki od objekata zauzeti bez pravnog osnova.

Ombudsman dalje primjećuje da su unazad više od dvije godine nadležni organi Katoličke crkve u Banjalučkoj biskupiji formalno zahtijevali od nadležnih vlasti Republike Srpske i nadležnih organa Općine Banjaluka da poduzmu neophodne mjere radi vraćanje njihove imovine u posjed. Proizlazi da relevantne vlasti do danas nisu poduzele nikakve korake po zahtjevima podnositelja žalbe u cilju vraćanja te imovine.

Ombudsman podsjeća da je Dom za ljudska prava, u predmetu *Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini protiv RS*, smatrao da "podnosilac žalbe ima pravo-kao i svaka vjerska zajednica- da dobije, kao odgovor na svoje zahtjeve, obrazloženu odluku zasnovanu na poštovanju njihovih osnovnih prava" (vidi *mutatis mutandis*, odluka Doma za ljudska prava, broj CH/96/29, u gore navedenom predmetu, od 11. juna 1999. godine, strana 23, stav 165.).

Ombudsman je mišljenja da su nadležne vlasti Republike Srpske trebale da poduzmu sve neophodne mjere za vraćanje predmetnih objekata u posjed podnosiocu žalbe. Ona, prema tome, smatra da je takva neaktivnost nadležnih vlasti Republike Srpske spriječila katoličke vjerske službenike da se vrate u svoje predratne objekte u kojima su živjeli i vršili vjerske obrede, te tako spriječila i same katoličke vjernike da slobodno obavljaju svoje vjerske službe u tim objektima.

Prema tome, ombudsman smatra da se propust nadležnih organa odgovorne Strane da podnositelju žalbe vrate u posjed gore navedene objekte, može smatrati njenim propustom da ispuni svoju pozitivnu obavezu prema podnosiocu žalbe, te, prema tome, zaključuje da je došlo do povrede člana 1. Protokola broj 1. uz Konvenciju.

b) Sloboda vjeroispovijesti

Ombudsman dalje smatra da se ovaj predmet može ispitati u kontekstu člana 9. Konvencije, koji garantira, *inter alia*, slobodu vjeroispovijesti.

Članak 9., u relevantnom dijelu, glasi kako slijedi:

"Svako ima pravo na slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti; ovo pravo uključuje slobodu promjene vjere ili uvjerenja i slobodu čovjeka da, bilo sam ili zajedno s drugima, javno ili privatno, ispoljava vjeru ili uvjerenje molitvom, propovijedi, običajima i obredom. . ."

Ombudsman podsjeća da je sloboda vjeroispovijesti zaštićena Ustavom Republike Srpske, koji predviđa da će vjerske zajednice biti jednake pred zakonom i slobodne u vršenju vjerskih obreda i službi.

Ombudsman dalje podsjeća da je pravo zaštićeno članom 9. jedno od osnova "demokratskog društva" u smislu Konvencije. Ono je, u svojoj vjerskoj dimenziji, jedan od najvitalnijih elemenata u stvaranju identiteta vjernika i njihovog koncepta života. Dok je sloboda vjeroispovijesti, s jedne strane, predmet svijesti pojedinca, ona također uključuje, s druge strane, slobodu "ispoljavanja" nečije vjeroispovijesti. Svjedočenje riječima i djelima je nerazdvojivo povezano sa vjerskim uvjerenjima. (vidi Evropski sud za ljudska prava, Kokkinakis protiv Grčke, presuda od 25. maja 1993. godine, Serija A, broj 260-A, strana 17. stav 31.).

Evropski sud je također našao da je način protivljenja ili nepriznavanja vjerskih uvjerenja i doktrina, pitanje koje može uključiti odgovornost Države, tj. njenu odgovornost da osigura mirno uživanje prava koja su garantirana članom 9. pripadnicima tih uvjerenja i doktrina. (vidi Evropski sud za ljudska prava, Otto Preminger-Institut protiv Austrije, presuda od 20. septembra 1994. godine, Serija A, broj 295-A, strana 18. stav 47.).

Evropski sud je naglasio da sloboda vjeroispovijesti, garantirana Konvencijom, isključuje svako diskrecijsko pravo Države da odlučuje da li su vjerska uvjerenja ili sredstva koja se koriste za izražavanje takvih uvjerenja, zakonita (vidi Evropski sud za ljudska prava, Manoussakis protiv Grčke, presuda od 26. septembra 1996. godine, Izvještaji o presudama i odlukama 1996-IV, fasc. 17. stav 47.).

Ombudsman primjećuje da su tijela Katoličke crkve, njeni vjerski službenici i sami katolički vjernici, spriječeni da se vrate u crkvene objekte koje trenutno koriste treća lica, uslijed propusta nadležnih vlasti Republike Srpske da poduzmu efikasne i odgovarajuće mjere kako bi im vratili tu imovinu u posjed. Ona, zbog toga, smatra da su oni spriječeni u vršenju svojih vjerskih obreda i slobodnom ispoljavanju svojih vjerskih uvjerenja, korištenjem postojećih kapaciteta u potpunosti.

Ombudsman zaključuje da je, uslijed gore navedenog propusta vlasti Republike Srpske, došlo do povrede člana 9. Konvencije.

Zaključci

Ombudsman zaključuje da je u ovom predmetu:

- došlo do povrede članka 1. Protokola br. 1. uz Konvenciju, i da je došlo do povrede članka 9. Konvencije.

U skladu s tim, ombudsman nalazi da je odgovorna Strana prekršila svoje obaveze iz člana 1. Aneksa 6. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.

Preporuka ombudsmana

U skladu sa članom V. stav 4. Aneksa 6., ombudsman preporučuje Vladi Republike Srpske da poduzme sve neophodne korake radi vraćanja u posjed gore navedenih crkvenih objekata Banjalučkoj biskupiji u roku od mjesec dana od dana prijema ovog Specijalnog izvještaja.

6. NAŠA OČEKIVANJA

Željeli bi smo vjerovati da Vam je ovo naše prvo izvješće ovakve vrste za 2000. godinu, usprkos svih manjkavosti, ipak omogućilo malo bolji uvid u stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini. Ova komisija *Justitia et pax* BK BiH je svjesna svoje neznatne pozicije i skromnih mogućnosti, pa se s toga na kraju ovog izvješća ne usuđuje nešto glasno zahtijevati, nego s vjerom i nadom želi izraziti svoja promišljanja i skromne prijedloge u obliku naših želja i očekivanja, koja povezujemo u prvom redu sa svim međunarodnim, pa onda domaćim državno političkim, i vjerskim čimbenicima, kako bi se koordinirano ujedinile sve pozitivne snage u provođenju, očuvanju i zaštiti svih temeljnih ljudskih prava za svakog čovjeka i svaki narod u Bosni i Hercegovini.

Svaka pojedina osoba ove zemlje, svako njezino udruženje, sve njezine institucije i strukture, te cijelo društvo i sve vjerske zajednice morale bi se svjesno i aktivno uključiti u taj proces, a ne samo pasivno čekati da im to netko osigura. Da bi velika većina ljudi mogla prijeći iz pasivnog čekanja u aktivno djelovanje na ovom području neophodno je ljude educirati i poučiti, koja su to stvarna njihova temeljna prava i koji su to konkretni pravni mehanizmi ove zemlje u procesu njihova ostvarivanja. Na tom području očiti su pomaci, ali cilj još ni izdaleka nije ostvaren.

Naše želje i očekivanja uz izvješće za 2000. godinu fokusiramo na međunarodnu zajednicu i njezin doprinos stanju ljudskih prava u ovoj zemlji. Izvješće jasno pokazuje njezinu ponajvažniju ulogu u tom procesu. Svjesni smo ogromnog pozitivnog značenja međunarodne zajednice za mir i stabilnost na ovim područjima. Svjesni smo velikih žrtava, odricanja, materijalnih ulaganja, humanitarne pomoći, pa i nerijetko izraza ljubavi i simpatija prema ovoj zemlji. Svjesni smo da i međunarodna zajednica u ovoj zemlji nije svemoguća, te da je u dobroj mjeri naslonjena na konstruktivnost i dobronamjernost u suradnji domaćih državno političkih struktura. Zato s velikim poštovanjem i zahvalnošću, cijeneći sve dosad pozitivno učinjeno od strane međunarodne zajednice, njezine vojske i humanitarnih organizacija, usuđujemo se u dobroj namjeri dati na razmišljanje neke svoje poticaje, kako bi se postigao još veći učinak na dobrobit svih u ovoj zemlji.

Činjenica je, da međunarodna zajednica nije *de jure*, ali jest *de facto* preuzela protektorat u ovoj zemlji, pa je stoga pravni *fac totum* u donošenju zakona i važnih odluka u Bosni i Hercegovini. Parlament Bosne i Hercegovine zakone donosi ili uz njihovu suglasnost, ili međunarodna zajednica nameće neke zakone, nakon što se parlamentarci ove zemlje ne mogu usuglasiti, ili mijenja legalno izabrane zastupnike ili dužnosnike itd. Zato je međunarodna zajednica, u *de facto* protektorskoj ulozi, najodgovornija i za konkretno provođenje zakonskih odredbi. U zapadnoj i srednjoj europskoj tradiciji razlikuju se dva načela u provođenju zakonodavne regulative. To je djelovanje u duhu i po slovu zakona. U tom smislu očekujemo, da međunarodna zajednica ne primjenjuje slovo zakona tamo gdje bi primjena njegova duha polučila veće učinke, ili obratno, da se primjenjuje slovo zakona tamo, gdje je neučinkovit i nemoćan njegov duh. Ne bi se smjelo dogoditi, da se prema nekima primjenjuje uvijek duh zakona a prema drugima uvijek slovo zakona. Mišljenja smo da je najgore, kada se ne primjenjuje prema svima isti zakon na isti način za ista djela.

Činjenica je, da BiH nije definirana daytonskim okvirnim mirovnim sporazumom kao jedna država s dva politička sustava. No u stvarnosti tako izgledaju dva Daytonom ozakonjena entiteta u BiH. To je na jednoj strani Federacija BiH, te Republika srpska na drugoj strani,

pravno tretirane skoro kao države u državi. Najviše nesuglasica proizilazi iz nejednakih pravnih sustava entiteta u odnosu na državu BiH, koja je daytonskim sporazumom više simbolična, nego li realna. Dok u Federaciji imamo decentralizirani sustav upravljanja s deset županija, dotle je u Republici srpskoj centralizirani sustav bez kantona. Srpski entitet nema ni Doma naroda, čija je uloga balansirati vitalne interese konstitutivnih naroda u BiH. Vrhovni sud BiH je konstitutivnim narodima proglasio Bošnjake, Srbe i Hrvate na cijelom području BiH. Očekujemo od međunarodne zajednice, da u ovoj zamršenoj i vrlo osjetljivoj ustavnoj situaciji u BiH, konkretnije i djelotvornije pomogne njezinu usklađivanju, jer bez toga nema održivog povratka a bez povratka ni trajnog rješenja i mira na ovim prostorima.

Činjenica je, da mnogi članovi međunarodne zajednice u ovoj zemlji dobro žive i zarađuju. Mi želimo vjerovati, da oni nisu ovamo došli samo radi lakšeg života i dobre zarade, te da bi trebali sve dublje i nijansiranije upoznavati mentalitet, kulturu, jezik i povijest svih naroda u BiH. Oni bi morali znati istančano razlikovati težnje i želje od realno utemeljenih prava i dužnosti svakog naroda u BiH. Opasno je za predstavnike međunarodne zajednice zadovoljiti se s površnim upoznavanjem kompliciranih odnosa u BiH. Isto tako može biti jednostrano i pogibeljno temeljiti svoju spoznaju samo na političkim izvorima jedne stranke ili strane. Njihovo iskustvo rada u nekim drugim mirovnim operacijama može na ovim područjima biti neplodono, zbog specifičnih ovdašnjih okolnosti. Transplantacija rješenja nije uvijek garant uspjeha, jer svi problemi u BiH su najmanje tri puta kompliciraniji nego u drugim zemljama.

Činjenica je, da dobro radi onaj koji daleko vidi u budućnost. Očekujemo od najodgovornijih predstavnika međunarodne zajednice da budu sposobni gledati unaprijed na dobrobit svih naroda. Nije pravo rješenje u privremenom rješavanju problema. Još od komunističkog sustava zasićeni smo provizornim rješenjima. Dugotrajna rješenja su moguća samo onda ako je utvrđena prava dijagnoza stanja i ako je zaista jasan cilj pred očima. Tek tako je moguće naći pravu terapiju, to jest pravi put do cilja. Za sve koji odbijaju na širokoj međunacionalnoj bazi opće prihvaćene demokratske norme i pravila ponašanja, te se destruktivno ponašaju na putu njihova ostvarivanja, očekujemo energičnije djelovanje međunarodne zajednice.

Činjenica je, da su i predstavnici međunarodne zajednice ljudi od krvi i mesa, sa svojim osjećajima i slabostima. Ipak oni ne bi smjeli u bitnome pravu podleći niti pritisku većine, jer su sva tri naroda u BiH konstitutivna, niti sažaljenju bjednijih i siromašnijih, nego se isključivo voditi ustavnim načelima pri donošenju i provođenju pravednih zakona utemeljenih na temeljnim ljudskim pravima.

Činjenica je, da dobar primjer zlata vrijedi. Zato očekujemo od međunarodne zajednice, u čijem sklopu promatramo i trupe SFOR-a, da se i sami drže onoga što nas uče i nama nalažu. Ovdašnja nacionalna obilježja ne gledaju previše rado. Smatraju ih potencijalnim izvorom opasnosti i eskalacija. Zato bi bilo vjerodostojno i dosljedno kada ni oni ne bi isticali vlastita državna i nacionalna obilježja, koja se mogu uočljivo vidjeti na ramenu i kapi svakog vojaka, na karoseriji skoro svih vozila, počevši od putničkih pa do teretnih, kako humanitarnih tako i oružanih. Međunarodni predstavnici morali bi se posebno čuvati promicanja isključivo nacionalnih interesa svojih zemalja u Bosni i Hercegovini.

7. Izvori i literatura:

- I. *Ministarstvo za ljudska prava i izbjegle osobe (Vijeće ministara):* Stanje ljudskih prava u Bosni i Hercegovini sa prijedlogom mjera, Sarajevo, listopad 2000.
- II. Dnevni, tjedni i periodični tisak, te razni bilteni i publikacije različitih organizacija i društava
- III. *Amnesty International:* Izvještaji
- IV. *Helsinki Federation for Human Rights:* Izvještaji
- V. *Human Rights Watch World Reports:* Izvještaji
- VI. *UNHCR:* Godišnji izvještaji o kršenjima ljudskih prava
- VII. *Međunarodni Crveni križ:* Godišnji izvještaji o kršenjima ljudskih prava
- VIII. *OHR:* Kvartalna izvješća o stanju ljudskih prava u BiH
- IX. *Helsinški komitet za ljudska prava u BiH:* Bilten o stanju ljudskih prava